

Prezentacje/Presentations

Projekt rewitalizacji terenu po dawnej hucie cynku Uthemann

Revitalization project of the area of the former Uthemann zinc smelter

*Autor/Author: Dominika Oleś**

Promotor: Marta Rusnak

Nagroda/Award: Wyróżnienie w Konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków i Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków na najlepsze prace studialne, naukowe oraz popularyzatorskie dotyczące ochrony zabytków i muzealnictwa, edycja 2017/Prize in the Competition of the General Conservator of Monuments and Historical Monuments & Art Conservators Association Poland for the best study, scientific and popularizing works on the protection of monuments and museology, 2017 edition

Wprowadzenie

14 grudnia 2017 r. w Nowej Auli Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie miało miejsce uroczyste rozdanie nagród laureatom Konkursu Generalnego Konserwatora Zabytków i Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków na najlepsze prace studialne, naukowe i popularyzatorskie dotyczące ochrony zabytków i muzealnictwa¹. Nagrody wręczał Generalny Konserwator Zabytków – dr hab. prof. IH PAN Magdalena Gawin oraz Prezes Zarządu Głównego Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków – prof. dr hab. Andrzej Kadłuczka. Celem konkursu jest wspieranie studentów oraz młodej kadry naukowej podejmującej problematykę ochrony zabytków i muzealnictwa poprzez przedstawianie propozycji praktycznych rozwiązań, popularyzację wyżej wymienionych dziedzin i przyczynianie się do rozwoju nauki. Wśród kryteriów oceny

* ORCID: 0000-0003-3836-5825. Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej/Faculty of Architecture, Wrocław University of Science and Technology.

¹ Na ten temat w aktualnościach na stronie Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie [1].

Introduction

On December 14, 2017 in the New Assembly Hall of Academy of Fine Arts in Warsaw, prizes were awarded to the winners of Competition of the General Conservator of Monuments and Historical Monuments & Art Conservators Association Poland for the best study, scientific and popularizing works on the protection of monuments and museology¹. The awards were given by the General Conservator of Monuments, i.e. dr hab. prof. IH PAN Magdalena Gawin and the President of the Board of the Main Historical Monuments & Art Conservators Association Poland, Prof. dr hab. Andrzej Kadłuczka. The purpose of the competition is to support students and young scientific staff undertaking the issues related to the protection of monuments and museology by presenting practical solutions, popularizing the above-mentioned fields and contributing to the development of science. In the regulations, the criteria for assessing sub-

¹ More information on this topic in the news on the website of Academy of Fine Arts in Warsaw [1].

Il. 1. Wizualizacja projektu (autor: D. Oleś)

Fig. 1. Visualisation (author: D. Oleś)

zgłaszanych prac w regulaminie wymieniono warunków, aby wykraczały one [...] *poza ramy typowych opracowań w danej grupie* i były [...] *nowatorskie w ujęciu, rzucające nowe światło na problem, dające realne podstawy do wdrożenia i wykorzystania w zakresie ochrony zabytków i muzealnictwa*².

Podczas posiedzenia, które odbyło się 11 października 2017 r., Komisja Konkursowa spośród 47 prac³ spełniających wymogi formalne 10 nagrodziła i 10 wyróżniła. W opinii Komisji większość prac cechował wysoki poziom zarówno merytoryczny, jak i naukowy. Wśród docenionych propozycji znalazła się praca magisterska autorstwa Dominiki Oleś zatytułowana *Projekt rewitalizacji terenu po dawnej hucie cynku Uthemann w Katowicach-Szopienicach na cele kulturowo-biznesowe* przygotowana na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej pod opieką merytoryczną dr inż. arch. Marty Rusnak. Przedmiotem tego opracowania była rewitalizacja obszaru obejmującego poprzemysłowy teren po kompleksie nr 1 dawnej huty cynku Uthemann oraz fragmentu Próżalni Blendy Seager zlokalizowanego w dzielnicy Katowic – Szopienicach (il. 1–4). Zakład przez 65 lat stanowił główną „siłę napędową” dzielnicy, a po zamknięciu go w 1976 r. stopniowo uległ zniszczeniu. Do dziś zachowały się jedynie dwa obiekty – budynek cechowni oraz wieża ciśnień. Oba budynki oraz nieistniejąca obecnie zabudowa zostały zaprojektowane przez jednych z ważniejszych twórców architektury przemysłowej na Górnym Śląsku – Emila i Georga Zillmannów.

Założenia projektu

Dokumentację projektu podzielono na trzy części. Pierwszą stanowiły badania historyczno-inwentaryzacyj-

mitted works include the condition that go beyond [...] *the framework of typical studies in a given group* and should be [...] *innovative in approach, throwing new light on the problem, giving a real basis for implementation and use in the protection of monuments and museology*².

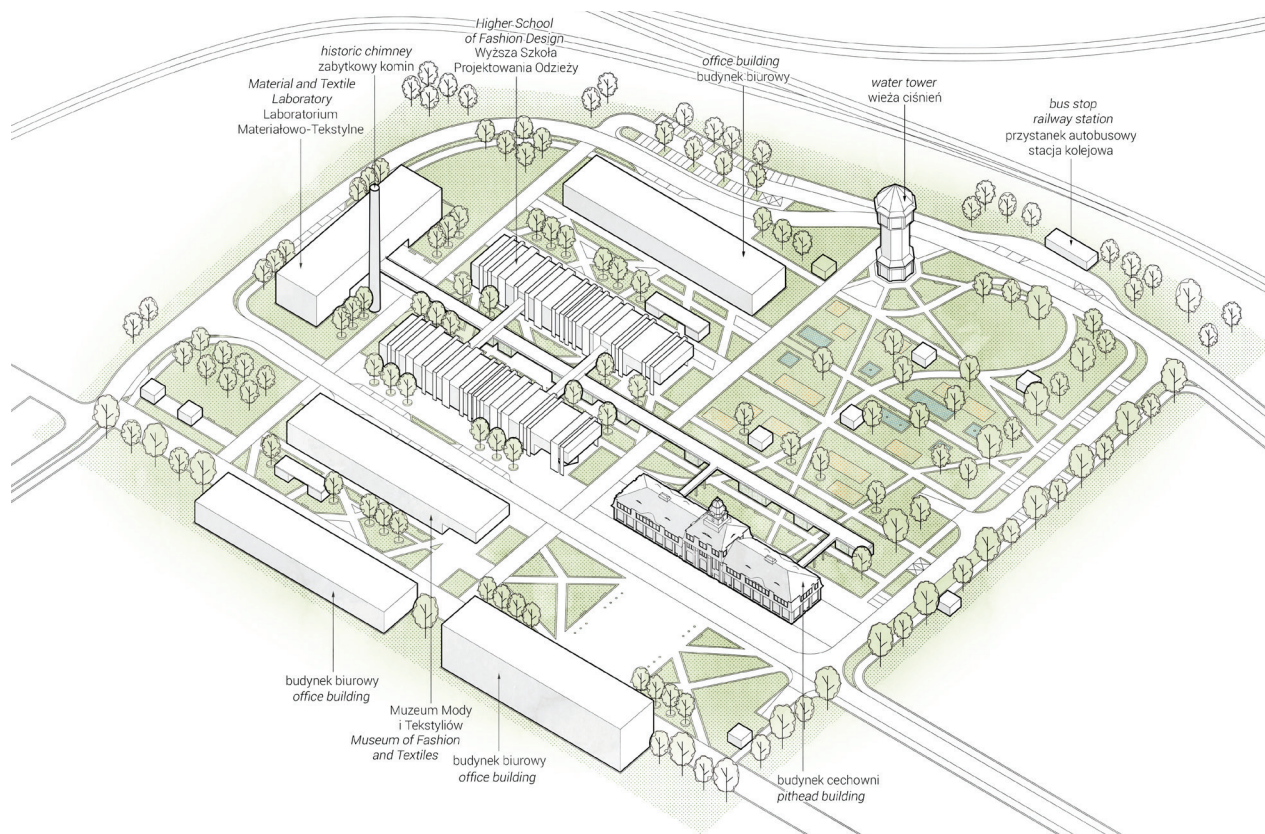
During the meeting, which took place on October 11, 2017, the Competition Commission awarded major prizes to 10 works and minor (consolation) prizes to 10 works out of 47 works³ that met formal requirements. In the opinion of the Commission, most of the works were characterized by a high substantial and scientific level. Among the appreciated propositions there was a master's thesis by Dominika Oleś entitled *Projekt rewitalizacji terenu po dawnej hucie cynku Uthemann w Katowicach-Szopienicach na cele kulturowo-biznesowe* (*Project of revitalization of the area of the former Uthemann zinc smelter in Katowice-Szopienice for cultural and business purposes*), which was prepared at the Faculty of Architecture of Wrocław University of Science and Technology under the supervision of dr inż. arch. Marta Rusnak. The subject of this study was revitalization of the area covering the post-industrial areas of complex No. 1 of the former Uthemann zinc smelter and the fragment of Seager zinc roasting plant which was situated in the Katowice district, i.e. Szopienice (Fig. 1–4). For 65 years the plant was the main “driving force” of the district and after its closure in 1976 it underwent gradual destruction. Until today, only two architectural objects have survived, i.e., the pithead and the water tower. Both buildings as well as currently non-existing development were designed by two of the most important architects of industrial architecture in Upper Silesia, i.e. Emil and Georg Zillmann.

² Regulamin konkursu GKZ i SKZ [2].

³ 6 prac doktorskich, 31 prac magisterskich, 5 prac inżynierskich, 2 prace podyplomowe oraz 3 publikacje książkowe, (za: [3], [4]).

² Regulations of GKZ and SKZ competition of [2].

³ 6 PhD theses, 31 Master's theses, 5 Engineer's theses, 2 post-diploma dissertations and 3 book publications, (after: [3], [4]).

Il. 2. Aksonometria projektowanego założenia rewitalizacji terenu po dawnej hucie cynku Uthemann w Katowicach-Szopienicach (autor: D. Oleś)

Fig. 2. Axonometry of the designed layout of land revitalization of the former Uthemann zinc smelter in Katowice-Szopienice (author: D. Oleś)

ne ukazujące zarówno rys historyczny, jak i stan zachowania zabudowy po dawnym zakładzie. Przeprowadzone analizy oraz zebrane informacje umożliwiły ocenę wartości dwóch zachowanych budynków znajdujących się na terenie po dawnej hucie cynku Uthemann. W drugiej części – projektowej – przedstawiono analizy oraz opisy koncepcji zagospodarowania terenu i obiektów. Podkreślono także istotę przeprowadzenia procesu rekultywacji ze względu na długoletnie oddziaływanie produkcji przemysłowej. Część trzecią stanowiło opracowanie graficzne zaproponowanej koncepcji.

Poprzedzające proces projektowy analizy pozwoliły na określenie funkcji, która stałaby się szansą na ożywienie i promocję części Katowic będącej tematem opracowania. Wyboru dokonano, inspirowane się nie tylko profilem działalności spółki właściciela budynku cechowni, ale także rosnącym zainteresowaniem szeroko rozumianym wzornictwem. Uwzględniono również fakt, że Śląsk należy do regionów, w których wysokie znaczenie gospodarcze ma sektor przemysłu kreatywnego związanego z kulturą, technologią, działalnością artystyczną, produkcją dóbr i przedsiębiorczością⁴.

W skali miasta projekt zakładał utworzenie linii kolejowej, która na wzór istniejącej niegdyś wąskotorowej *Balkan* połączyłaby katowickie dzielnice Giszowiec, Janów-Nikiszowiec oraz Szopienice. Według koncepcji,

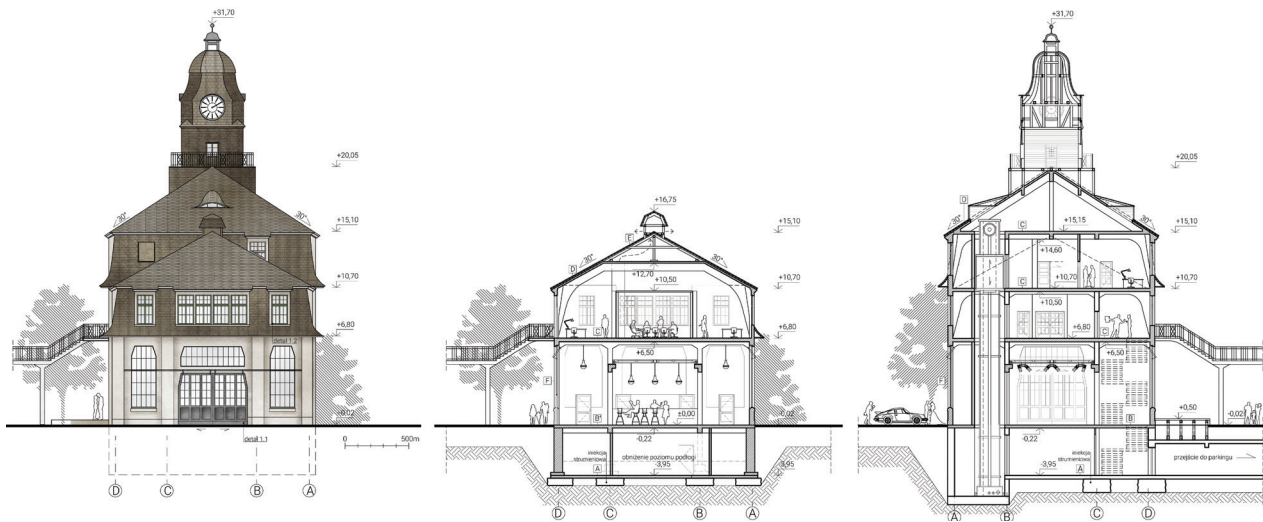
Assumptions of the project

The project documentation was divided into three parts. The first one included historical and inventory research showing both a historical outline and the state of preservation of the development of the former factory. The analyses carried out and the information collected, made it possible to assess the value of two preserved buildings which were situated in the area of the former Uthemann zinc smelter. The second design part presented analyses as well as descriptions of concepts of land and facility development. The significance of conducting the revegetation process due to the long-term impact of industrial production was also emphasized. The third part was the graphic design of the proposed concept.

The analyses, which preceded the design process, made it possible to determine the function that would become a chance to revive and promote the part of Katowice that is the subject of the study. The choice was made, which was inspired not only by the profile of the company's owner of the pithead building but also by the growing interest in broadly understood design. The fact that Silesia is one of the regions in which the creative industry sector is connected with culture, technology, artistic activity, production of goods and entrepreneurship was also taken into account⁴.

⁴ Na ten temat w [5].

⁴ On this topic in [5].

Il. 3. Fragmenty wyróżnionego projektu – elewacja północna, przekrój C-C, przekrój B-B (autor: D. Oleś)

Fig. 3. Fragments of the awarded project – northern facade, C-C cross-section, B-B cross-section (author: D. Oleś)

trasa przebiegałaby wzdłuż istniejącej szerokotorowej linii kolejowej, którą należałoby przedłużyć o dodatkowy odcinek pozwalający na bezpośredni dostęp do zabytkowego osiedla Giszowiec. Lokalizację przystanków zaproponowano w pięciu ważnych dla regionu punktach – obok dwóch osiedli robotniczych zaprojektowanych przez Emila i Georga Zillmannów: Giszowiec i Nikiszowiec, a także obok Galerii Sztuki Współczesnej Szyb Wilson, terenu dawnej huty Uthemann oraz Muzeum Hutnictwa Cynku znajdującego się w dawnej Walcowni. Lokomotywy wykorzystywane do obsługi trasy mogłyby być przechowywane w lokomotywni przy ul. Wypoczynkowej w Szopienicach.

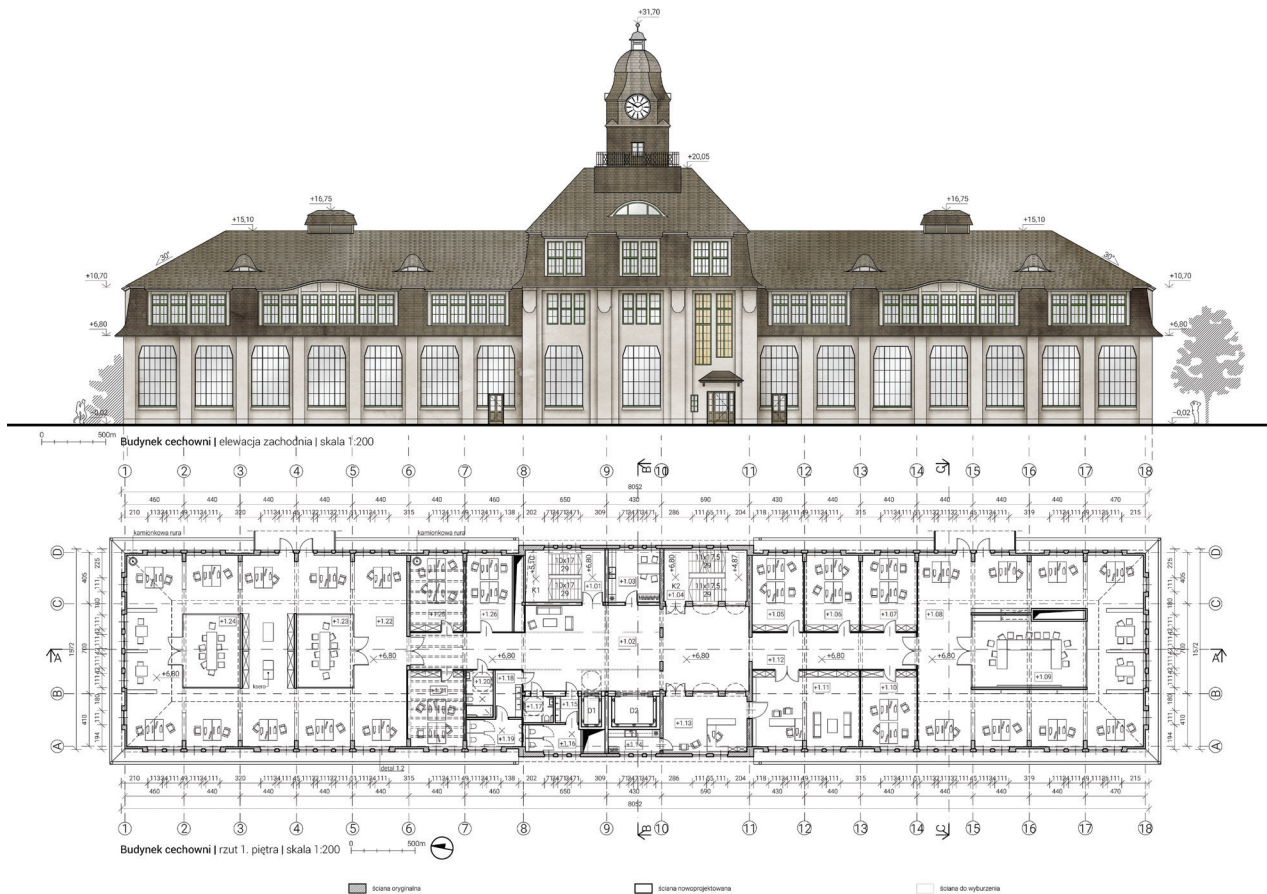
Zagospodarowanie terenu

Ogólny zakres projektu dotyczył skali urbanistycznej obejmującej obszar założenia przeznaczony na funkcje inkubatora przedsiębiorczości z obiektami związanymi z rozwijającym się przemysłem kreatywnym – modą niezależną. Zaproponowano bogaty program użytkowy, który uwzględniał zarówno siedzibę szkoły wyższej, laboratorium badawcze, jak i budynki biurowe. Główną ideą przedstawionego przez autorkę projektu była rekonstrukcja charakteru miejsca poprzez wykorzystanie współczesnych środków wyrazu. Za inspirację kompozycji urbanistycznej posłużył pierwotny układ kompleksu przemysłowego dawnej huty. Wkomponowanie w krajobraz nowej zabudowy miało w formalny sposób odtwarzać dawną skalę zespołu, charakterystyczne wnętrza urbanistyczne oraz osie widokowe. Zaprojektowano budynki pełniące funkcje naukowe, kulturowe, biznesowe oraz gastronomiczne. Szczegółowemu opracowaniu poddano trzy niezależne kubatury. Zaproponowano adaptację zabytkowego budynku cechowni na funkcje biurowe, wykorzystanie wieży ciśnieniowej jako punktu widokowego oraz koncepcję nowo projektowanego budynku Wyższej Szkoły Projektowania Odzieży. Założenia były wynikiem analiz programów nauczania oferowanych przez uczelnie związane z projekto-

In the scale of the city, the project assumed the railway line which, following the model of the once narrow-gauge railway *Balkan*, would connect the Katowice districts of Giszowiec, Janów-Nikiszowiec and Szopienice. According to the concept, the route would run along the existing broad-gauge railway line, which should be extended by an additional section enabling direct access to the historic Giszowiec housing estate. The location of stops was proposed in five areas important for the region, i.e. next to two workers' estates designed by Emil and Georg Zillmanns: Giszowiec and Nikiszowiec as well as the Szyb Wilson Gallery of Contemporary Art, the area of the former Uthemann zinc smelter and the Zinc Metallurgy Museum located in the former Rolling Mill. The locomotives used to service the route could be stored in the motive power depot at Wypoczynkowa Street in Szopienice.

Land development

The general scope of the project concerned the urban scale covering the area of the layout intended for the functions of the business incubator along with facilities connected with the developing creative industry – independent fashion. A rich utility program, which included both the seat of the university, the research laboratory and office buildings, was proposed. The main idea of the project presented by the author was the reconstruction of the character of the place through the use of contemporary means of expression. The original layout of the industrial complex of the former smelter served as an inspiration for the urban composition. Building the new development into the landscape was supposed to recreate the former scale of the complex, characteristic urban interiors and viewing axes in a formal way. The buildings were designed to perform scientific, cultural, business and gastronomic functions. Three independent cubic volumes were subject to a detailed study. It was proposed to adapt the historic pithead building to office functions, the use of a water tower as a viewing point and the concept of the

II. 4. Fragmenty wyróżnionego projektu – elewacja zachodnia, rzut parteru (autor: D. Oleś)

Fig. 4. Fragments of the awarded project – western facade, ground floor projection (author: D. Oleś)

waniem mody oraz wywiadu przeprowadzonego z pracującą w zawodzie absolwentką krakowskiej Szkoły Artystycznego Projektowania Ubioru. Teren zlokalizowany na południe od obszaru opracowania potraktowano jako rezerwę pod dalszy rozwój strefy biznesowej, która mogłaby zostać uzupełniona o usługi hotelowe, manufaktury czy też przedszkole zapewniające opiekę nad dziećmi pracowników zlokalizowanego w tym miejscu inkubatora.

We wschodniej części założenia, pomiędzy budynkiem cechowni oraz wieży ciśnień zaprojektowano park. Miało to na celu dodatkowe wyeksponowanie zabytkowych obiektów. Atrakcyjną część parku stanowi kładka nawiązująca do dawniej funkcjonującej na tym terenie estakady kolejki wąskotorowej. Zarówno pod elementami konstrukcyjnymi kładki, jak i na terenie parku rozplanowano wielofunkcyjne kubiki, które przeznaczono między innymi na niewielkie usługi gastronomiczne, klatki schodowe, toalety, rowerownie i kioski. Sama kładka pełni również funkcję zielonego traktu z roślinnością pnącą. Na terenie założenia parkowego rozmieszczono nieregularnie drzewa. W miejscu występowania parkingów podziemnych zaproponowano nasadzenia mniejszych drzew w donicach. Wzdłuż drogi znajdującej się w południowej części terenu opracowania zaplanowano nasadzenia tworzące aleję, zaś większe grupy drzew rozmieszczono w formie szpalerów pojedynczych bądź zdwojonych.

newly designed building of the College of Clothing Design. The assumptions were the result of the analyses of the curricula offered by universities which were connected with fashion design and the interview conducted with a graduate of the Cracow School of Art and Fashion Design. The area, which was located to the south of the study area, was treated as a reserve for the further development of the business area, which could be supplemented with hotel services, workshops or kindergarten providing care for the children of the employees located in this place of the incubator.

In the eastern part of the layout between the pithead building and the water tower a park was designed. This was aimed at providing an additional exposure of historic objects. An attractive part of the park is a footbridge which refers to the narrow-gauge railway flyover functioning in this area in the past. Both, under the structure elements of the footbridge and in the territory of the park, multifunctional cubicles were laid out, which were intended, among other things, for small catering services, staircases, toilets, bicycle rooms and kiosks. The footbridge itself also functions as a green route with climbing vegetation. In the area of the park layout trees were arranged irregularly. In the place of the underground car parks, it was proposed to plant smaller trees in pots. Along the road located in the southern part of the area, plants

Dojazd do projektowanego kompleksu jest możliwy zarówno od strony zachodnio-północnej, jak i południowej, odbywa się istniejącą ulicą ks. mjr. Karola Woźniaka, która przecina obszar opracowania. Dodatkowo układ komunikacyjny uzupełniono drogą obiegającą projektowane założenie od wschodu. Dodatkowe drogi pożarowe zaplanowano jako szerokie trakty piesze pełniące także funkcję serwisową. Parametry traktów umożliwiają przejazd wozu strażackiego. Pozostałe węższe ścieżki przeznaczono dla ruchu pieszego. Chodniki ułożono w ortogonalną siatkę z dodatkowymi, biegnącymi po skosie traktami. Jedyna swobodna ścieżka – przypominająca nitkę materiału – przebiega przez założenie parkowe.

Obszar opracowania uzupełniono o dwa przystanki. Pierwszy – autobusowy – znajduje się przy samym wjeździe na teren, a drugi – autobusowo-kolejowy – zlokalizowany jest obok torów w pobliżu wieży ciśnień. Przewidziano także miejsca postojowe zarówno naziemne, jak i znajdujące się w parkingach podziemnych. W podziemiach zaprojektowano dwa parkingi. Pierwszy, zlokalizowany w centralnej części, docelowo obsługuje wschodnią stronę założenia z laboratorium, wyższą szkołą, budynkiem cechowni oraz budynkiem biurowym. Drugi parking podziemny przewidziano w zachodniej części dla budynków biurowych i muzeum. Zaplanowano także dwa stanowiska dla autokarów. Stojaki rowerowe rozmieszczono w pobliżu głównych wejść do obiektów. Dodatkowo dla studentów wydziału projektowania mody w dwóch kostkach przewidziano zamykane rowerownie.

Zalecenia konserwatorskie

Praca magisterska uwzględniała także zaproponowanie zaleceń i postulatów konserwatorskich dotyczących substancji zabytkowej. Projekt zakładał przywrócenie pierwotnego wyglądu wszystkich elewacji budynku cechowni poprzez usunięcie wtórnych zamurowań, likwidację bram wjazdowych, uzupełnienie stolarki i ślusarki okiennej oraz drzwiowej, rekonstrukcję rozsuwanej dwuskrzydłowej bramy wjazdowej. Dokumentacja rysunkowa zawierała detale konieczne do odtworzenia pierwotnej stolarki okiennej oraz obecnie nieistniejącej, przesuwnej bramy. Postulatem było także oczyszczenie elewacji z zanieczyszczeń oraz uzupełnienie ubytków tynkiem o uziarnieniu i barwie odpowiadającej oryginalnemu pokryciu ścian. Ważne było podkreślenie zachowania elementów detalu architektonicznego – gzymsów wieńczących, pilastrów i lizen.

Podkreślono również wagę zachowania we wnętrzach istniejących elementów – na przykład oryginalnych posadzek czy też drewnianych drzwi płycinowych. Szczególnie zwrócono uwagę na fragmenty ceramicznych płytek dawnej kuchni. Postulatem była renowacja zachowanej substancji oraz uzupełnienie brakujących powierzchni płytkami zrekonstruowanymi o odpowiedniej barwie. Podczas wizji lokalnych za pomocą wzornika ustalono kolorystykę niniejszej posadzki: barwa kremowa (NCS S 0407 G99Y) oraz bordowa (NCS S 3642 Y73R) (tab. 1).

Do dzisiaj zachowały się pojedyncze egzemplarze oryginalnych mebli. Projekt zakładał ich renowację i wtórne wykorzystanie przy aranżacji wnętrza – na przykład

forming an alley were planned, whereas larger groups of trees were arranged in the form of single or double rows.

Access to the complex being designed is possible both from the west-northern and southern sides along the existing Karola Woźniaka Street which crosses the studied area. Moreover, the transportation system was supplemented by a road that goes around the layout being designed from the east. Additional fire roads were planned as wide routes performing also a service function. The parameters of the tracts make it possible for a fire engine to go through. The remaining narrower paths were intended for pedestrians. The sidewalks were arranged in an orthogonal grid with additional routes that run diagonally. The only free path – resembling a thread of a fabric – runs through the park layout.

The area of the development was supplemented by two stops. The first bus stop is located at the entrance to the area and the second bus and train stop is located next to the railway tracks near the water tower. Car parks both above-ground and located underground were also planned. Two car parks were designed in the basement. The first one, located in the central part ultimately operates the eastern side of the layout with a laboratory, a higher school, a pithead building and an office building. The other underground car park was planned in the western part for office buildings and the museum. Two coach stations were also planned. Bicycle stands were placed near the main entrances to the facilities. Moreover, for students of the fashion design faculty, locked bicycle rooms were provided in two cubes.

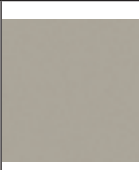

Restoration recommendations

The master's thesis also included proposing recommendations and restoration postulates regarding the historic substance. The project assumed reconstruction of the original appearance of all facades of the pithead building by removing secondary brick walls, removing entrance gates, supplementing the joinery and window as well as door joinery, reconstructing the sliding double entrance gate. The drawing documentation contained details necessary to reconstruct the original window joinery and currently non-existing sliding gate. The postulate was also to clean the facade from impurities and to replace losses with plaster of grain and colour corresponding to the original wall covering. It was important to emphasize the preservation of elements of architectural detail, i.e. crowning cornices, pilasters and lesenes.

The importance of the preserved existing elements in the interiors, for example original floor coverings or wooden panel doors – was also emphasized. Particular attention was paid to fragments of ceramic tiles from the old kitchen. The postulate was renovation of the preserved substance and replenishment of missing surfaces with reconstructed tiles of appropriate colour. During on-site verifying visits, the colour of this floor covering was specified, i.e. cream colour (NCS S 0407 G99Y) and burgundy colour (NCS S 3642 Y73R) (Table 1).

Single pieces of original furniture have been preserved until today. The project assumed their renovation and

Tabela 1. Zestawienie kolorystyki płytek podłogowych (oprac. D. Oleś)
Table 1. Arrangement of the colouring of floor slabs (by D. Oleś)

Lp. No.	Lokalizacja Location	Wymiary i kształt Dimensions and shape	Numer koloru Colour number	Paleta Range of colours	Ilustracja Illustration
1	Parter, kuchnia Ground floor, Kitchen	15 × 15 cm ośmiokąt/octagon	NCS S 0407 G99Y		
2	Parter, kuchnia Ground floor, Kitchen	5 × 5 cm kwadrat/square	NCS S 3642 Y73R		
3	Piętro 2. 2nd floor	10 × 11,5 cm sześciokąt foremny/regular hexagon	NCS S 7301 Y09R		
4	Piętro 2. 2nd floor	10 × 11,5 cm sześciokąt foremny/regular hexagon	NCS S 3237 Y81R		
5	Piętro 2. 2nd floor	14 × 16 cm sześciokąt foremny/regular hexagon	NCS S 3304 Y16R		

w projektowanej restauracji. W hali wielofunkcyjnej na parterze zaplanowano wykorzystanie struktury obiektu poprzez ponowne wprowadzenie istniejącej niegdyś suwnicy, która pozwoliłaby na zamocowanie specjalnego oświetlenia bądź wideorejestраторów.

Projekt przewidywał przywrócenie pierwotnego wyglądu wszystkich ośmiu elewacji wieży ciśnień poprzez oczyszczenie z zanieczyszczeń, usunięcie wtórnych zamurowań, uzupełnienie ubytków, brakującej stolarki okiennej i drzwiowej oraz poszycia dachu. Projekt zwraca również uwagę na uzupełnienie ubytków detalu architektonicznego – ukruszonych kroksztyn podtrzymujących tambur oraz elementów dekoracyjnych takich jak lizeny czy też portal wejściowy.

Nową stolarkę okienną zaprojektowano w oparciu o analogiczne podziały występujące w wieżach ciśnień Giszowiec oraz Borki, a także na podstawie archiwalnej fotografii wieży Uthemann⁵. Zaproponowano zastosowanie

secondary use in the interior design, for example in a restaurant designed. In the multifunctional hall on the ground floor, it was planned to use the structure of the object by re-introducing a gantry crane which existed in the past, which would make it possible to install special lighting or video recorders.

The project envisaged restoring the original appearance of all eight facades of the water tower by cleaning of impurities, removing secondary walling up, completing losses, missing window and door joinery as well as roofing. The project also draws attention to supplementing the losses of architectural detail – crumbled corbels supporting the tambour and decorative elements such as lesenes or the entrance portal.

The new window carpentry was designed on the basis of analogical divisions occurring in the Giszowiec and Borki water towers as well as on the basis of archival photographs of the Uthemann tower⁵. The application of

⁵ Fotografia znajduje się w zbiorach Śląskiego Generalnego Konserwatora Wojewódzkiego.

⁵ The photograph is in the collections of the Silesian General Provincial Conservator.

okien drewnianych wykonanych w nowoczesnej technologii. W parterze projekt zakładał także odtworzenie dawnych otworów okiennych. Okna zlokalizowane w trzonie zrekonstruowano jako ośmiopolowe. Pas doświetlenia na dachu zaprojektowano jako stalowe wielopłycinowe okna o cienkich szprosach. Ze względu na niezachowanie się oryginalnych drzwi w wieży ciśnień Uthemann oraz na brak dostępnej dokumentacji uwieczniającej pierwotny wygląd stolarki drzwiowej zaprojektowano nową o prostych podziałach i neutralnym wyglądzie. Zaproponowano wykonanie drewnianej stolarki drzwiowej w nowoczesnej technologii.

Ze względu na ubytki w pokryciu dachu, skutkujące bezpośrednim działaniem czynników zewnętrznych na elementy konstrukcyjne więźby dachowej wieży ciśnień, zaproponowano wykonanie nowej więźby dachowej w oparciu o zachowane elementy konstrukcji oraz dokumentację archiwalną. Nowe poszycie dachu zaprojektowano przy wykorzystaniu zachowanej dachówki karpiówki (Bieberschwänze) o barwie ceglanej (rotengobiert) z fabryki Kodersdorf Werke (Die Schlesischen Dach-Falz-Ziegel-und Chamotten-Fabrik A.-G. vorm. A. Dannenberg, Kodersdorf) o wymiarach 365 × 155 × 11 mm. Postulowano, aby ubytki uzupełnić dachówką zgodną z oryginalną – pozyskaną na rynku ceramiki rozbiórkowej bądź wykonaną na specjalne zamówienie.

Podsumowanie

Przeprowadzone podczas przygotowywania pracy magisterskiej analizy oraz uzyskane informacje pozwoliły na ocenę wartości budynku cechowni oraz wieży ciśnień znajdujących się na terenie po dawnej hucie Uthemann. Pomimo niezachowania się pozostałej zabudowy zakładu przemysłowego oraz linii technologicznej obiekty te stanowią świadectwo historii związanej z hutnictwem cynku na Śląsku. Dlatego też podjęto próbę stworzenia koncepcji na zaadaptowanie oraz ożywienie postindustrialnego obszaru poprzez współczesne spojrzenie na możliwości kształtowania oraz funkcjonowania przestrzeni po hucie.

Projekt rewitalizacji terenu po dawnej hucie cynku „Uthemann” na cele kulturowo-biznesowe ukazuje potencjał wtórnego wykorzystania kompleksu przemysłowego. Jest to próba pogodzenia współczesnego kontekstu i potrzeb przy zachowaniu cennego dla Śląska dziedzictwa postindustrialnego. Stworzenie atrakcyjnego terenu, uzupełnionego bogatym programem funkcjonalnym jest szansą na ożywienie zdegradowanych obszarów oraz zbudowanie nowej tożsamości miejsca.

Pozytywny wpływ projektowanego zamierzenia ocenić można przez pryzmat podobnych śląskich realizacji. Szczególną uwagę warto zwrócić na Centrum Edukacji i Biznesu „Nowe Gliwice” działające na miejscu dawnej Kopalni Węgla Kamiennego Gliwice, która podobnie jak huta Uthemann została zaprojektowana przez architektów z Charlottenburga – Emila i Georga Zillmannów. Doskonałym przykładem jest również tworzący się etapami Park Przemysłowo-Technologiczny „Porcelana Śląska Park” funkcjonujący w obiektach dawnej Porcelanowni Bogucice.

wooden windows made in modern technology was proposed. On the ground floor, the project also assumed reconstruction of the old window openings. The windows which were situated in the main part were reconstructed as eight-field ones. The roof light strip was designed as steel multi-paneled windows with thin glazing bars. Due to the lack of the original door in the Uthemann water tower and the lack of available documentation including the original appearance of the door woodwork, a new one with simple divisions and neutral appearance was designed. It was proposed to make door woodwork in modern technology.

Due to defects in the roof covering resulting in a direct effect of external factors on the structural elements of the water tower roof truss, it was planned to construct a new roof truss on the basis of the preserved structure elements and archival documentation. The new roof covering was designed by using the preserved plain tiles (Bieberschwänze) of a brick colour (rotengobiert) from the Kodersdorf Werke factory with dimensions 365 × 155 × 11 mm. It was postulated that the losses should be supplemented with tiles in accordance with the original ones, i.e., obtained from demolition ceramics market or made to order.

Summary

The analyses carried out during the preparation of the master's thesis as well as the information obtained made it possible to evaluate the value of the pithead building and the water tower which were situated in the area of the former Uthemann smelter. Despite the fact that the remaining development of the industrial plant and the technological line were not preserved, these objects constitute a testimony to the history connected with zinc metallurgy in Silesia. Therefore, an attempt at creating a concept for adaptation and revival of the post-industrial area through a contemporary approach to the possibilities of shaping and functioning of the space of the former zinc smelter was made.

The project of revitalization of the area of the former “Uthemann” zinc smelter for cultural and business purposes shows the potential of secondary use of the post-industrial complex. It is an attempt at reconciling the contemporary context and needs while maintaining the post-industrial heritage valuable to Silesia. Creating an attractive area which is supplemented by a rich functional program is an opportunity to revive degraded areas and build a new identity of the place.

A positive impact of the project can be assessed through the prism of similar Silesian implementations. Particular attention should be paid to the “Nowe Gliwice” Education and Business Center which acts on the site of the former Gliwice Coal Mine and which, like the Uthemann zinc smelter, was designed by architects from Charlottenburg – Emil and Georg Zillmann. The Industrial and Technological Park “Silesian Porcelain Park”, which is created in stages and functions in the facilities of the former Porcelain Factory Bogucice, also constitutes a perfect example.

Ogromną szansą dla terenów poprzemysłowych jest rosnące zainteresowanie turystyką industrialną⁶, która sprzyja skutecznej ochronie dziedzictwa kulturowego. Na terenie Górnego Śląska od 2006 r. funkcjonuje Szlak Zabytków Techniki prezentujący najważniejsze obiekty i zespoły śląskiego przemysłu. Szlak ten wspierany jest także przez Europejski Szlak Dziedzictwa Przemysłowego (European Route of Industrial Heritage – ERIH). W ramach Szlaku Zabytków Techniki utworzono nawet specjalną trasę „Questing śladami Georga i Emila Zillmannów”, w której skład wchodzi osiedla Nikiszowiec oraz Giszowiec, Oddział Odlewnictwa Artystycznego zlokalizowany w maszynowni dawnej KWK Gliwice oraz Elektrociepłownia Szombierki w Bytomiu. Ze względu na stan zachowania oraz brak aktywizacji lista nie uwzględnia zabudowy dawnej huty Uthemann, która w społeczności zainteresowanych architekturą poprzemysłową cieszy się dużą popularnością. Zabudowa dawnej huty Uthemann należy do obiektów często fotografowanych i odwiedzanych, co świadczy o ogromnym potencjale tego miejsca. Fotografie budynku dyrekcji znalazły się także w albumie autorstwa Thomasa Vossbecka [7]. Rewitalizacja terenu przy ul. ks. mjr. K. Woźniaka pozwoliłaby na zwiększenie atrakcyjności obszaru oraz na włączenie go do Szlaku Zabytków Techniki – podobnie jak stało się to z innymi wcześniej zaniedbanymi obszarami poprzemysłowymi na terenie Górnego Śląska.

A huge opportunity for post-industrial areas is a growing interest in industrial tourism⁶, which is conducive to the effective protection of cultural heritage. Since 2006 in the territory of Upper Silesia, the Industrial Monuments Route has been functioning, presenting the most important objects and complexes of the Silesian industry. This route is also supported by the European Route of Industrial Heritage (ERIH). As part of the Industrial Monuments Route, a special route “Questing in the footsteps of Georg and Emil Zillmanns” was created, including the Nikiszowiec and Giszowiec housing estates, the Art Foundry Department located in the former KWK Gliwice engine room and the Szombierki Heat and Power Plant in Bytom. Due to the state of preservation and lack of activation, the list does not take into account the development of the former Uthemann smelter, which in the community interested in post-industrial architecture is very popular. The development of the former Uthemann smelter belongs to objects that are often photographed and visited, which proves the great potential of this place. Photographs of the management building were also included in the album by Thomas Vossbeck [7]. Revitalization of the area at K. Woźniaka Street would make it possible to increase the attractiveness of the area and to include it in the Industrial Monuments Route – just like it happened with other previously neglected post-industrial areas in Upper Silesia.

Translated by
Bogusław Setkowicz

⁶ Turystyka industrialna jest formą aktywnego wypoczynku o charakterze edukacyjno-rekreacyjnym na obszarach obecnej lub dawnej działalności przemysłowej, jest związana zarówno z architekturą, jak i z liniami technologicznymi produkcji dóbr materialnych [6].

⁶ Industrial tourism is a form of active leisure time of an educational and recreational character in the areas of present or former industrial activity and it is connected both with architecture and with technological lines of production of material goods [6].

Bibliografia/References

- [1] *Wręczenie nagród w konkursie Generalnego Konserwatora Zabytków i Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków*, <https://asp.waw.pl/2017/12/19/wreczenie-nagrod-w-konkursie-generalnego-konserwatora-zabytkow-i-stowarzyszeni-konserwatorow-zabytkow/> [accessed: 20.12.2017].
- [2] *Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków i Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków*, <http://www.skz.pl/konkurs-generalnego-konserwatora-zabytkow-i-stowarzyszenia-konserwatorow-zabytkow/> [accessed: 20.12.2017].
- [3] *Konkurs GKZ i SKZ 2017 rozstrzygnięty*, <http://www.skz.pl/news/konkurs-gkz-i-skz-2017-rozstrzygniety> [accessed: 20.12.2017].
- [4] *Nagrody za najlepsze prace dyplomowe z dziedziny konserwacji zabytków*, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/posts/nagrody-za-najlepsze-prace-dyplomowe-z-dziedziny-konserwacji-zabytkow-8000.php> [accessed: 20.12.2017].
- [5] Lewandowski P., Ponichter M., *Przemysły kreatywne a polska gospodarka*, „ZNAK” 2011, Nr 673, <http://www miesiecznik.znak.com.pl/6732011piotr-lewandowski-marta-ponichterprzemysly-kreatywne-a-polska-gospodarka/> [accessed: 20.12.2017].
- [6] Kaczmarska A., Przybyłka A., *Wykorzystanie potencjału przemysłowego i poprzemysłowego na potrzeby turystyki. Przykład Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego*, „Prace Komisji Krajoznawstwa Kulturowego” 2010, nr 14, 207–228.
- [7] Vossbeck T., *Struktura i architektura. Postindustrialne dziedzictwo Górnego Śląska*, Niemieckie Forum Kultury Europy Środkowej i Wschodniej, [b.m.w.] 2010.

Streszczenie

Czternastego grudnia 2017 r. Dominika Oleś odebrała wyróżnienie w konkursie organizowanym przez Generalnego Konserwatora Zabytków oraz Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków na najlepsze prace studialne, naukowe oraz popularyzatorskie dotyczące ochrony zabytków i muzealnictwa. Wyróżnioną pracę magisterską obroniono na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej w lipcu 2017 r. W artykule przedstawiono fragmenty części graficznej oraz skrótoowo opisano główne idee pracy zatytułowanej *Projekt rewitalizacji terenu po dawnej hucie cynku Uthemann w Katowicach-Szopienicach na cele kulturowo-biznesowe*. Głównym zamierzeniem projektu było stworzenie propozycji wykorzystania kompleksu poprzemysłowego przy jednoczesnym pogodzeniu współczesnego kontekstu z zachowaniem cennego dla Śląska dziedzictwa.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, huta cynku, Katowice, generalny konserwator zabytków

Abstract

On the 14th of December 2017 Dominika Oleś received an award with a distinction in the competition organized by the General Conservator of Monuments and Historical Monuments and Art Conservators Association Poland for the best scientific and popularizing works pertaining to conservation of monuments and museology. The honored master thesis was defended at the Faculty of Architecture of the Wrocław University of Science and Technology in July 2017. The article presents fragments of the graphic part of the project and describes the main ideas of master diploma *Projekt rewitalizacji terenu po dawnej hucie cynku Uthemann w Katowicach-Szopienicach na cele kulturowo-biznesowe (Revitalization project of the area of the former zinc smelter Uthemann in Katowice-Szopienice for cultural-business functions)*. The main project's intension was to create a suggestion of the use of the postindustrial complex at the same time compromising the contemporary context and preserving the precious Silesian heritage.

Key words: revitalization, zinc smelter, Katowice, General Conservator of Monuments